

Horthy Miklós és az öntözés

„Meghatott mély tisztelettel és hódolattal köszöntjük Főméltóságú Urunkat, aki abban a kitüntetésben részesített bennünket, hogy az újjáalakult Alföld Bizottság mai nagygyűlésén megjelent. Napirendünk első és legfontosabb tárgya az Alföld öntözésének kérdése. Eljutottunk odáig, hogy tudjuk, mit akarunk és mit kell tennünk. Azt, hogy idáig eljutottunk, egyedül Főméltóságú Urunknak köszönhetjük, akinek szeme régen az óceán végtelenségét nézte és kutatta, ma pedig végigtekintve az Alföld végtelenjén, meglátta, hogy mi a teendő, mi nyújt itt több munkát és megélhetést, haladást és egyetemes erőt.” – hangzott el 1937. augusztus 17-iki ülésén a szolnoki színházban, ahol az Alföld Bizottság tartotta ülését és írta Horthy Miklós kormányzó nagyjelentőségű szózáttal indította meg az alföldi öntözési munkálatokat c. cikkében a Pesti Napló.

Ha csupán protokoll-szövegnek tartanánk ezt a legfőbb méltóságot köszöntő beszédet, akkor hallgasuk meg, mit mond az, aki évtizedekkel később, a szocializmus korában írt ugyanerről. Lampl Hugó, a M. kir. Öntözésügyi Hivatal szakmai főnöke, majd pedig 1942-től ideiglenes, 1943-tól pedig kinevezett elnöke emlékezett így 1969-71-ben:

„Az 1930-as évek elején még csak két férfi volt, aki az öntözések bevezetésének szükségességét meggyőződésből időszerűnek tartotta: az egyik a kormányzó, a másik Sajó Elemér királyi főmérnök volt.”

Ha tehát lehántjuk a korabeli sajtó kötelező hajbókolását, akkor is megmarad annyi, amennyit Lampl, a helyzetet oly jól ismerő bennfentes feljegyzett.

*

„Hogyan lehetséges ez?” - kérdezhetjük, hiszen politikai szereplőket illetően a két kor olyan messze állt egymástól a megítélésben, mint Makó Jeruzsálemtől, s ilyenformán nem hangozhatott volna el a két azonos vélemény. Nyilvánvalóan arról van szó, hogy Horthy *tényleg* komoly szerepet játszott ebben az egyébként szakmai kérdésben.

Lampl Hugó, aki végigdolgozta az öntözési program teljes életét a Kiskörei-vízlépcső felavatásáig (1976) úgy, hogy nem csak születésénél, de már megfogantatásánál is fontos szerepet játszott, volt a leginkább tisztában a kormányzó személyes szerepével, azzal, mekkora hajtóerőt adott az ügynek Horthy támogatása. Lampl volt az, akit személyes négyszemközti konzultáción fogadott a királyi palotában Horthy és akinek volt esze, hogy – mintha egy mai PR-menedzser egy korral előbbre születet volna – felismerje a kormányzó népszerűségében rejlő lehetőséget és kihasználja ezt a magyar öntözésügy előrevitele érdekében.

Az alaphelyzet – nevezetesen, hogy Horthy kenderesi birtokán szikesedett a talaj és (ahogyan ő maga említette Lamplnak), kis halastavai, amelyben nagy halak voltak: kiszáradt, tehát, hogy a vízmérnökök a Tisza-szabályozással kiszárították volna az Alföldet – adott volt: a kormányzó híve volna az öntözések ügyének, de ebben az ügyben még csak pártvezérek aktuálpolitikai elképzeléseit hallgathatta, a megvalósítás mikéntjét sohasem.

Így történhetett, hogy óriásit lépett az ügy előre, amikor dr. Lampl Hugót 1936. április 23-án (vagy 24-én?) kihallgatáson fogadta a kormányzó. (A Lampl neve előtti dr-nek itt nagy jelentősége van, mert ezt látva Horthy először azt hitte, megint egy jogászt küldtek hozzá és elkezdte szidni a mérnököket. Lampl végighallgatva a máshonnan ismerős szövegeket, udvariasan válaszolt: *Kérem, főméltóságú uram, akik azt állítják a mérnökökről, hogy kiszárították az Alföldet, azok a mi képességeinket messze túlbecsülik, mert mi csak enyhíteni tudjuk a lecsapolásokkal a csapdékúsz esztendőben a belvíz okozta károkat és aszályok idején az öntözésekkel lehetőleg megelőzni igyekezzünk a termés kiesést.*” Ezt hallva Horthy erélyesen az asztalra csapott: „Na végre egy mérnököt küldtek hozzám és nem jogászt!”. Ezután figyelmesen végighallgatta a mérnöki elképzeléseket, a kihallgatás a tervezett tíz perc helyett több, mint egy órát tartott - és ezzel meg is kezdődött az Öntözésügyi Hivatal valódi története: az említett első további látogatások és beszámolók követték, Horthy személyes ügyének tekintette a dolgok gyors és szakszerű előrevitelét. Lamplban láthatóan megbízott, kettőjük kapcsolata az óriási társadalmi rangbeli különbség miatt feltűnő volt...)

Azt, hogy Horthy az öntözések ügyét nagyon támogatná, tudható volt már akkor. Az első megszólalása az ügyben 1931-ben, az országos mérnökkongresszuson volt. Ez az – egyébként négy napos – rendezvény arra az alkalomra hívatott össze, hogy meghatározzák a magyar műszaki szakemberek feladatait a gazdasági válság keltette óriási munkanélküliség kellős közepén. Erről vitázott a kongresszus, amelynek nyitónapján megjelent a minisztertanács több tagja, a főváros és közmunkatanács vezetői, - de a kormányzó nem. A második nap délutánjára viszont elment, meghallgatni Rohringer Sándor professzor, műegyetemi tanár előadását a lecsapolások, öntözések és vízi közlekedés fejlesztéséről. „Az előadásnak különös fényt és kimagasló jelentőséget adott Horthy Miklós kormányzónak személyes megjelenése.” – írták a tudósítók az eseményről. Horthy megjelenése a kongresszus második napján nem volt váratlan, annál inkább az, hogy szólásra jelentkezett, közvetlenül Rohringer után. Rövid beszédében felszólította a szakembereket, hogy „Ahol nincs fa, harmat, eső és víz, ott szél, por és tüdővész van. (...) Az ellentétes álláspontot képviselő szakemberek igyekezzenek megoldást találni ebben a nagy horderejű és országos jelentőségű kérdésben.” – hangoztatta. Beszédje után percekig zúgott a több száz fős, helyéről felálló közönség éljenzése és vastapsa.

Kétségtelen, hogy a kormányzó kora egyik legnépszerűbb alakja volt: a háborút követő zűrzavar, majd az addigi hagyományos értékrendet felforgató kommunista diktatúra után Horthy kormányzása alatt kétségtelenül nyugalom költözött az országba és ez mindenkinek értékes volt. Követhették egymást kormányok (elég sűrűn váltakoztak is...), Horthy jelképezte a konszolidációt, a békés fejlődést - tulajdonképpen ugyanúgy, mint évtizedekkel később az 1956-os forradalom eltiprásával hatalomra jutó Kádár János is egy békés kor emblematikus figurájává vált a hetvenes évekre.

Akárhogy is, adott volt a kormányzó hallatlan népszerűsége, az, hogy a sajtó minden lépését figyeli és lelkesen tudósítja (nota bene még kellően beállított teniszmozdulatait is...). Ezt ki nem használni egy olyan helyzetben, amikor ráadásul Horthy vesszőparipája, az öntözés a tét, több lett volna, mint bűn, hiba lett volna.

A mérnökkar 1931-ben már tudta ezt a kormányzói vesszőparipát: ha nem is ezért, de rövidesen megalakult Sajó Elemér kezdeményezésére a Földművelésügyi Minisztériumban az a mérnöki osztály, amely már a terveket készítette - jobb időkre. Sajó Elemér 1930-ban készült "*Emlékirata*" is foglalkozott az öntözésekkel, azok számos jó hatásával, de figyelmeztetett, hogy átgondolatlanul-előkészítetlenül nem szabad a dologba belevágni, mert nagyobb lesz a kár, mint a haszon.

Ezért, az öntözések kérdésének megtárgyalására szervezte Sajó minisztériumi csapatával 1933 nyarán a *Széchenyi-émlékutat* a Tiszán, ahol a fő téma ugyan a folyó hajózhatóvá tétele és a Duna-Tisza-csatorna terve volt, azonban a duzzasztók, csatornák mind az ottani öntözőművekkel voltak összekapcsolva. Hogy az a korábban emlegetett *mai* PR-főnök valóban ott lehetett, azt az is mutatja, hogy hogyan történt a résztvevők kiválasztása. Az útra meghívást kaptak a miniszterek és államtitkárok, a Nemzeti Bank és magánbankok elnökei, a tiszai megyék fő- és alispánjai, az alföldi városok polgármesterei, nagybirtokosok, gyártulajdonosok, a politikai pártok vezetői, közlekedési, valamint mezőgazdasági szakértők - és természetesen a kormányzó. (Őmiatta viszont nem merték a részvételt lemondani...) Hogy mennyire jól állították össze - az egyébként végül csak két hajóra elférő - résztvevőket, azt az is mutatja, hogy ott volt három jövőendőbeli miniszterelnök (Darányi Kálmán, Imrédy Béla és Kállay Miklós) is.

A hajón történő megbeszélésnek az volt az előnye, hogy senki nem tagadtathatta le magát, hamar rövidre tudtak zárni számos technikai-közjogi-pénzügyi kérdést. Horthy egyébként itt is csak egy napig volt jelen, akkor, amikor az öntözésügyeket ismertették a Földművelésügyi Minisztérium szakerői.

A kormányzó már említett véleménye az Alföld kiszárításáról ugyanúgy nagy visszhangot kapott a magyar médiában, mint az az óhaja, hogy fejlesszék az öntözéseket. (Apropó: média: ez akkor az ujságokat, valamint a Kossuth-rádiót

és a Magyar Filmhíradót jelentette) A közfigyelem és a kormányzói óhaj természetesen a napi politika szereplőit sem hagyhatta érintetlenül: a harmincas évek nagy aszályai (1930., 1934., 1935.) arra készítették mind a kormány, mind az ellenzék vezéralakjait (nevezetesen Gömbös miniszterelnököt és Bethlen István volt miniszterelnököt), hogy sürgessék a tervek elészültét, valamint azok megvalósításának törvényi és költségvetési biztosítását.

Erre, mint tudható, 1937-ben került sor, az az évi XX. törvény az öntözésekre 15 évre minimum évi 4 millió pengőt rendelt, valamint az Öntözésügyi Hivatal felállítását, amelynek az élére Horthy Kálmán Miklóst, korábbi földművelésügyi minisztert, elismert mezőgazdasági szakembert, tiszántúli nagybirtokost nevezte ki. Ennek a törvénynek az alapján épült meg a békésszentandrási és tiszalöki vízlépcső, a Keleti- és Nyugati-főcsatorna, a békési, tiszafüredi és hódmezővásárhelyi szivattyútelepek a hozzájuk tartozó öntözőhálózatokkal együtt (ezek közül több már a szocializmus korában, de akkor is...).

Ami a mai előadás témáját illeti: Horthy nem elégedett meg azzal, hogy a törvény megszületett és megindultak a munkálatok; évről évre meglátogatta az építkezések helyszíneit, ezzel adva rangot azoknak. Ezekről persze, mint más kormányzói eseményekről szinte percről-percre beszámolt a sajtó, a mérnökök és munkások megbecsült közszereplővé emelkedtek.

És még valami: már a legelején hangoztatták az öntözéshez értő szakemberek, hogy azt nem szabad, csak kellő képzés után a gazdák ölébe tenni, hiszen egyelőre nem tudnának élni az öntözővíz nyújtotta előnyökkel. Az Öntözésügyi Hivatal ezért - más helyi képzések mellett - két propagandafilmet készített. Ezeknek díszbemutatóját Budapest legszebb filmszínházában, az Urániában tartották meg 1941. január 30-án. Erre a premierre is elment Horthy, pedig ilyen alkalmakra addig és azután sohasem. Óriási megtiszteltetés volt ez.

A Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély visszacsatolása után az Öntözésügyi Hivatal mozgástere is megnőtt. Ez azt jelentette, hogy már a Kárpátok völgyeibe is tervezhettek tározókat a nyári csapadékpótlásra. Így került sor a Visó- és Rahó-völgyi előmunkálatokra rögtön 1941-ben, amelyeket a kormányzó ugyan személyesen nem tekintett meg, de odaküldte Teleki Pál miniszterelnököt!

Horthy személyes szimpátiája megóvta az öntözés ügyét attól, hogy a háború nehézségei miatt leállítsák az építkezéseket. Ezek az utolsó pillanatokig folytak, olyannyira, hogy például a Hódmezővásárhely-lúdvári szivattyútelep szinte készen volt, mikor a román-szovjet csapatok a Tiszához értek. Ezt azután 1947. májusában az a Tildy Zoltán, akkori államfő avatta fel, aki - és itt megint utalnék a kiváló akkori PR-munkára - már azon az 1937-es szolnoki Alföld Bizottsági ülésen is éljenzett, a Kisgazdapárt delegációját vezetve.

De ez már nem Horthy Miklós kormányzó története.

